

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему: «Управління системою превентивного виховання закладу загальної середньої освіти»

Виконав: студент 2 курсу, групи ОПН–2м (з)
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
заочної форми навчання

Щадей Олеся Михайлівна

Керівник: *Прокопович Л.С.*

Рецензент: *Кляп М.І.*

Мукачево – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	
ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.....	10
1.1. Суть та особливості превентивної виховної роботи в сучасному закладі освіти.....	10
1.2. Теоретико-методологічні основи формування превентивного виховного середовища закладу освіти в умовах нової соціокультурної реальності	23
РОЗДІЛ 2	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ШКОЛИ.....	32
2.1. Організаційно-управлінський підхід до керування процесом формування превентивного виховного середовища закладу освіти.....	32
2.2. Інноваційний характер управління закладом освіти в умовах превентивного виховного середовища	44
2.3. Технологія проведення моніторингу процесу управління превентивним виховним середовищем	54
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ.....	77

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Розбудова громадянського суспільства, зміна соціально-економічних умов поряд з позитивними явищами в державі, на жаль, спричинили і цілу низку негативних. За даними статистичних досліджень, неповнолітніми або за їх участю вчинено 14 238 злочинів. Стосовно дітей учинено 9677 злочинів, у тому числі 2885 – тяжких та особливо тяжких. Від протиправних діянь потерпіло 10 590 дітей, у тому числі 2961 малолітня дитина (до 14 років).

Про актуальність створення системи превентивного виховання в школі й удосконалення управління нею йдеться в «Методичних рекомендаціях з питань організації виховної роботи у навчальних закладах на 2018-2019 н.р.». Так, наголошено, що «особливої уваги потребують питання превентивного виховання».

Загальновідомо, що саме превентивне виховання передбачає науково обґрунтовані та своєчасно вжиті заходи, спрямовані на запобігання виникненню життєвих колізій в окремих індивідів і «групах ризику»; збереження, підтримку й захист нормального життя та здоров'я дітей.

Після започаткованого 1994 р. контракту між ЮНЕСКО та Академією педагогічних наук України питання превентивної освіти і виховання стало пріоритетним у системі освіти. Особливої гостроти воно набуває в складних соціокультурних умовах, неврівноваженості соціальних процесів, криміногенності суспільства. Девальвація загальнолюдських цінностей, втрата духовних орієнтирів, залучення до раннього алкоголізму, наркоманії, проституції потребують відповідної переорієнтації освітньо-виховної політики, насамперед, навколо проблем виживання та збереження генофонду України, фізичного, психічного, соціального розвитку особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального середовища, створення цілісної

системи підготовчих, запобіжних і профілактичних дій для «приборкання» негативних учинків, проявів асоціальної поведінки.

Сьогодні потрібні фахівці, які за своїм професійним призначенням здатні зосереджувати зусилля на залученні дітей до засвоєння вироблених людством цінностей, запобіганні відхиленням у поведінці, особливо тих, хто перебуває в несприятливих умовах виховання, характеризується негативною поведінкою, а також тих, хто став на шлях асоціальної і протиправної поведінки, забезпечуючи, таким чином у роботі з конкретною сім'єю й особистістю своєчасну превенцію різного роду відхилень – соціальних, моральних, педагогічних.

Однією з головних цілей загальної середньої освіти є створення умов для саморозвитку, самоствердження особистості, а складовими цієї мети є підтримка і стимулювання людини до активної життєдіяльності.

Керівнику закладу освіти необхідно враховувати особливості управління системою превентивного виховання; на діагностичній основі проводити аналіз і планування діяльності за означеним напрямом з усіма учасниками навчально-виховного процесу – педагогами, учнями, батьками, громадськістю, забезпечити організацію і виконання спланованих заходів, контроль і регулювання результатів діяльності.

Предметом спеціальної уваги керівника має стати підготовка педагогічного колективу до превентивного виховання. Деякі аспекти зазначеної проблеми вже висвітлено в окремих дослідженнях. Теоретичні основи професійної підготовки вчителя до педагогічної діяльності, сутність і специфіка педагогічних умінь, механізми їх формування дослідженні багатьма філософами, психологами, педагогами: А. Алексюком, В. Бондарем, І. Зязюном, В. Кан-Каликом, В. Ковальовим, В. Семиченко, Н. Кузьміною, В. Сластьоніним та іншими. Проблеми підготовки педагогічних кадрів нової формації на засадах особистісно орієнтованого підходу розв'язують у своїх працях І. Бех,

Л. Кондрашова, В. Кремень, В. Лозова, В. Приходько, А. Реан, Л. Рибалко, О. Сухомлинська, Т. Сущенко, Р. Черновол-Ткаченко та інші. Превентивна діяльність педагога, вихователя, класного керівника знайшла відображення у працях В. Алфімова, В. Оржеховської, О. Пилипенка, Г. Сагач та інших, які орієнтувалися на створення системи підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів у навчальних закладах різних типів – школі, гімназії, школі-інтернаті, закладах вищої освіти.

Проте проведений нами аналіз наукових джерел дає змогу стверджувати, що рівень розробленості проблеми управління системою превентивного виховання в школі є недостатнім і, тим більше, не є вичерпним. Тому ми і вибрали тему дипломної роботи **«Управління системою превентивного виховання закладу загальної середньої освіти»**.

Об'єкт дослідження – система превентивного виховання закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – фактори та критерії якості управлінської діяльності щодо створення й розвитку системи превентивного виховання в закладі загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні факторів і критеріїв інтегральної оцінки якості, проведення моніторингу управлінської діяльності щодо створення й розвитку превентивного виховного середовища в закладі освіти.

Для досягнення мети дослідження сформульовано такі **завдання**:

- розкрити суть та особливості превентивної виховної роботи в сучасному закладі освіти, теоретико-методологічні основи формування превентивного виховного середовища закладу освіти в умовах нової соціокультурної реальності;

- схарактеризувати організаційно-управлінський підхід до керування процесом формування превентивного виховного середовища закладу освіти;

- описати інноваційний характер управління закладом освіти в умовах превентивного виховного середовища;

- обґрунтувати фактори, критерії та технологію проведення моніторингу процесу створення та управління превентивним виховним середовищем закладу загальної середньої освіти.

Для досягнення мети й реалізації завдань дослідження застосовано комплекс загальнонаукових **методів**: *теоретичні*: аналіз і синтез, абстрагування й ідеалізація, індукція й дедукція, аналогія, порівняння, зіставлення – для вивчення літературних джерел, нормативних документів, теоретичного узагальнення основних підходів до розв’язання проблеми управління превентивним виховним середовищем закладу освіти; моделювання – для розробки карти інтегральної оцінки показників критеріїв превентивного виховного середовища закладу освіти; *емпіричні*: спостереження – для вивчення стану проблеми в практиці роботи закладу освіти; вивчення й узагальнення досвіду управлінської і виховної діяльності з попередження протиправних дій дітей та молоді.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що отримані в ході дослідження узагальнені теоретичні матеріали щодо особливостей інноваційного характеру управління в умовах превентивного виховного середовища, сформульовані на основі теоретичних та емпіричних досліджень фактори і критерії інтегральної оцінки якості, проведення моніторингу управлінської діяльності щодо створення й розвитку превентивного виховного середовища в закладі освіти можуть бути використанні у процесі підготовки керівників закладів освіти в закладах вищої, післядипломної освіти, при розробці методичних рекомендацій для керівників, навчально-методичних посібників тощо.

Базою дослідження була Копиновецька загальноосвітня школа І-ІІ ступенів Мукачівської районної ради Закарпатської області.

Апробація дослідження відбулася на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (м. Мукачево, 16-17 травня 2019 р.).

Публікації:

1. Щадей О.М., Кобаль В.І. Стан організації превентивного виховання учнів закладу загальної середньої освіти / О.М.Щадей, В.І.Кобаль // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 травня 2019 р., Мукачево / Ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2019. – С.394-396.

Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (47 найменувань), 70 сторінок основного тексту, 2 таблиць, 1 формули та 1 додатку.

ВИСНОВКИ

Проведене нами теоретичне та емпіричне дослідження дало можливість нам зробити наступні **висновки**:

- превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист.

Превентивне виховання є цілеспрямованою системою заходів правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, освітнього, інформаційно-освітнього та організаційного характеру, спрямованих на формування позитивних соціальних установок, запобігання вживанню наркотичних речовин, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних статевих стосунків у дітей та учнівської молоді.

Нами розкрито категорії «превентивність», «превенція» як методологічні підґрунтя превентивної педагогіки. Система превентивного виховання розглядається як цілеспрямована й керована діяльність усіх шкільних підсистем (дидактичної, виховної, управлінської), що забезпечує теоретичну та практичну реалізацію заходів превентивного характеру. також схарактеризовано принципи побудови системи превентивного виховання, форми, методи превентивної виховної роботи.

Зазначено, що одним із дієвих способів встановлення безпечного, комфортного середовища у закладі освіти, вирішення учнівських конфліктів та примирення серед однолітків є створення у закладах освіти шкільних служб порозуміння за допомогою медіаторів (посередників).

Увесь комплекс превентивних заходів повинен здійснюватись систематично з урахуванням вікових, індивідуально-психологічних особливостей учнів та з метою набуття дітьми знань про історичне минуле, традиції, культуру своєї країни, культуру та традиції інших народів, права і обов'язки громадян України, наслідки шкідливих звичок, протиправних дій.

Формуючи превентивне виховне середовище закладу загальної середньої освіти, педагоги мають враховувати життєві потреби особистості та цілі закладу освіти як відкритої соціально-педагогічної системи і об'єднувати зусилля усіх учасників освітнього процесу – педагогів, батьків, учнів, громаду.

Методологічним підґрунтям формування превентивного виховного середовища є такі основні підходи: особистісно орієнтований; системний; компетентнісний; середовищний; синергетичний; культурологічний.

Провідними компонентами превентивного виховного середовища визначаємо концептуально-методологічний, предметно-просторовий, технологічно-інструментальний, функціонально-результативний;

- у формуванні превентивного виховного середовища пріоритетним є організаційно-управлінський аспект, тобто менеджмент, який має важливі управлінські функції: аналітико-діагностичні, мотиваційно-цільові, планово-прогностичні, організаційні, контрольні й регуляційно-корекційні.

Сучасна практика виховання потребує запровадження таких підходів у виховній діяльності з формування превентивного виховного середовища, які б забезпечували особистісну спрямованість, системність, інтерактивність. Такими підходами наразі є: системний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, синергетичний, компетентнісний, міжсекторальний.

Встановлено, що процес формування превентивного виховного середовища ефективно і результативно здійснюється за таких організаційно-методичних умов:

- організації спільної діяльності школи і сім'ї з профілактики негативної поведінки учнів;
- інтегративного розвивального комплексу з попередження негативних проявів у поведінці школярів;
- створення здоров'язбережувального простору для школярів у закладі загальної середньої освіти в контексті сформованого превентивного середовища.

Головним осередком управлінської профілактичної діяльності в умовах превентивного виховного середовища є заклад загальної середньої освіти як простір спільного буття педагогів, школярів і батьківської громади, де створено модель утвердження самоцінності дитини, максимальне забезпечення її інтересів, взаємодії партнерів, де реалізуються інноваційні технології педагогічної підтримки, соціального, психологічного, медичного супроводу дітей з різними життєвими проблемами.

Провідну роль у створенні превентивного виховного середовища відіграє науково-методичне забезпечення підготовки педагогічних працівників.

Однією із організаційно-педагогічних умов профілактики негативних проявів у поведінці школярів в умовах створюваного превентивного середовища є організація спільної діяльності школи і сім'ї на засадах рівноправних партнерів з профілактики негативної поведінки учнів у контексті формування превентивного виховного середовища.

Аналіз практичного досвіду роботи доводить, що успіх будь-якої педагогічної діяльності, у тому числі спрямованої на профілактику негативних проявів у поведінці учнів, значною мірою залежить від упровадження новітніх технологій навчання і виховання у щоденну практику школи, створення в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти здоров'язбережувального простору, науково-методичне забезпечення

підготовки педагогічних працівників до здійснення превентивної виховної роботи.

Отже, керівництво (менеджмент) процесом формування превентивного виховного середовища ефективно здійснюватиметься за умов змістового та методичного забезпечення: використання навчально-методичних посібників, спеціальних методик та методичних рекомендацій;

- коли школа переходить на нову системну ступінь розвитку, з'являється необхідність визначення нових підходів до управління шкільною системою, створення освітнього середовища, яке відрізняється від середовища режиму функціонування.

Значно змінюються завдання адміністрації закладу освіти як інституалізованої системи і директора закладу як ініціатора і першого керівника, який бере на себе усю відповідальність за функціонування і розвиток школи, і який уособлює собою в значному ступені її обличчя, її досягнення і недоліки.

Вироблення і підтримка в процесі реальної діяльності загальної позиції в питаннях, що стосуються найбільш важливих, стратегічних аспектів співпраці директора школи, адміністрації та психологічної служби, постановка цілей і завдань закладу освіти – головне в управлінській діяльності керівника. Наступний управлінський акт – це визначення принципів поточної, повсякденної взаємодії, перш за все, з точки зору розподілення функцій, повноважень, відповідальності. Разом з тим, керівник є ініціатором і координатором освітнього процесу, науково обґрунтованих інновацій, директор делегує права, обов'язки, відповідальність за певну роботу тому або іншому спеціалісту, не скидаючи все на своїх заступників.

Наступна складова управління – побудова певної моделі ефективних міжособистісних стосунків.

Керівник закладу освіти повинен створити умови, щоб педагоги стали активними суб'єктами експериментально-методичного процесу, які б повноправно брали участь у визначенні його цілей, в конструюванні змісту і діалозі з керівниками ієрархічної драбини. Система управління відносин повинна зазнати значних змін для розумного поєднання ієрархічних і паритетних засобів взаємодії. При цьому дотримуються наступні правила: ієрархічно у одного підлеглого може бути лише один керівник. В даному випадку, педагогічний колектив починає виступати як єдине ціле, ініціатива введення інновацій поступає «знизу». Педагоги готові до організації власної дослідницько-пізнавальної діяльності, де вже іде процес самоосвіти, саморозвитку, самореалізації. Відповідно, підвищується професійна компетентність кожного вчителя;

- освітній моніторинг відноситься до видів моніторингу, де вимір показників здійснюється опосередковано, часто із застосуванням технологій наукового дослідження, з використанням системи критеріїв та їх показників. Опосередковане вимірювання показників об'єкту моніторингу ускладнює аналіз отриманих результатів, бо їх об'єктивність та адекватність залежать від якості розроблення системи критеріїв та їх показників, інструментарію моніторингу, процесу вимірювання тощо.

Провідними завданнями моніторингу формування превентивного виховного середовища закладу загальної середньої освіти виступають:

– розроблення методичного інструментарію для моніторингу, що дозволить об'єктивно оцінити якісні характеристики умов превентивного виховного середовища закладу освіти;

– організація моніторингу превентивного виховного середовища у конкретному закладі загальної середньої освіти;

– введення і комп'ютерна обробка даних моніторингу; аналіз результатів на педагогічній раді; прийняття управлінських рішень та прогнозування

подальшого розвитку виховного середовища закладу; створення банку даних моніторингу.

Етапи формування превентивного виховного середовища закладу загальної середньої освіти доцільно оцінювати за критеріями та їх показниками.

За інтегральною оцінкою визначається рівень (етап) сформованості превентивного виховного середовища конкретного закладу освіти. В основу розробки закладена методика експертних оцінок та метод ієрархій для знаходження вагових коефіцієнтів показників кожного з критеріїв превентивного виховного середовища. Інтегральна оцінка рівня сформованості превентивного виховного середовища закладу освіти (ІО ПВС) опирається на використання умовних одиниць (балів), які виражають рівень сформованості або відповідності встановленій нормі показника критерію превентивного виховного середовища, та вагових коефіцієнтів кожного показника, отриманих шляхом експертної оцінки (методика попарного порівняння).

Технологія проведення моніторингу складається з трьох етапів: підготовчого, діагностичного та підсумкового.

Розробка факторів і критеріїв якості управлінської діяльності щодо створення й розвитку системи превентивного виховання в школі надасть змогу керівникам своєчасно виявляти прогалини, відхилення в цій роботі, проводити моніторинг діяльності закладу загальної середньої освіти з превентивного виховання, скласти програму навчання педагогічних працівників основ превентивної діяльності.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>